

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

Guidelines for Buddhist Leadership Development of Charity School Directors

พระครูปริยัติธรรมภาณี (คณงมัตย์)* สมบูรณ์ ดันยะ** สงวนพงศ์ ชวนชม*** และ วรสิทธิ์ รัตนวราหะ****

นักศึกษาหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล*

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล** ***

อาจารย์ ดร., คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล****

Phrakru Pariyat Thammaphani (Khanongmat)* Somboon Tanya** Sanguanpong Chuanchom****

and Worasit Rattanavaraha****

Ph.D. Candidate in Educational Administration, Faculty of Education, Vongchavalitkul University*

Assistant Professor Dr., Faculty of Education, Vongchavalitkul University** ***

Lecturer Dr., Faculty of Education, Vongchavalitkul University****

Corresponding author E-mail: pariyatphani2022@gmail.com

(Received: December 09, 2022; Revised: January 27, 2023; Accepted: January 30, 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา 2) สร้างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธ 3) ประเมินแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธที่พัฒนาขึ้น โดยดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 90 รูป/คน ที่ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ประเมินค่า 5 ระดับ มีค่าความสอดคล้อง (IOC) 0.60-1.00 ค่าความเชื่อมั่น 0.98 2) สร้างแนวทางและประเมินความเหมาะสมของแนวทาง โดยจัดสนทนากลุ่ม มีผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 รูป/คน พิจารณาความเหมาะสมของแนวทาง 3) ประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของแนวทาง จากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 50 รูป/คน ที่ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้แบบประเมินความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์ วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์ของแนวทาง โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด 8 ด้าน คือ (1) หลักอรรถาธิปไตย (2) หลักพรหมวิหารธรรม (3) หลักโลกาธิปไตย (4) หลักกาลยามิตรธรรม (5) หลักสังคหวัตถุธรรม (6) หลักธรรมาธิปไตย (7) หลักทศพิธราชธรรม และ (8) หลักอิทธิบาทธรรม ส่วนด้านหลักสัพพริสนธรรม อยู่ในระดับมาก 2) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธ ประกอบด้วย (1) หลักการและเหตุผล (2) วัดอุปประสงค์ของแนวทาง (3) แนวทางการพัฒนา 4) เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนา มีความเหมาะสมมากที่สุด 3) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธ มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์มากที่สุด

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธ, โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

Abstract

The purposes of this research were 1) to study Buddhist leadership, 2) to create a Buddhist leadership development guidelines, and 3) to evaluate the developed Buddhist leadership development guidelines. The research was carried out in 3 steps: 1) Study the Buddhist leadership of the directors. The samples were 90 school directors/monk directors obtained by simple random sampling. The tool used was a 5-rating scale questionnaire with a coherence (IOC) of 0.60-1.00 and a reliability of 0.98. To evaluate the generated guidelines, the group discussion was conducted with 8 experts/monks to consider the appropriacy of the guidelines, 3) Assess the feasibility and usefulness of the guidelines from the sample group of 50 monks/people obtained by simple random sampling. The tools were feasibility and useful assessment forms. Data were analyzed and summarized in terms of feasibility and usefulness of the guidelines.

The results showed that 1) Buddhist Leadership of the school directors was at the highest level in 8 aspects, namely (1) Attadhipataya (2) Brahmawiharn Dhamma (3) Lokadhipataya (4) Kalyana-mitta Dhamma (5) Sangahavatthutthudhamma (6) Dhammathipataya principles (7) Dasaphitharajdhama principles and (8) Iddhibadadhamma principles. The aspect of Sappurisadhamma was at a high level. 2) The Buddhist leadership development guidelines consisted of (1) principles and reasons (2) objectives of the guidelines (3) guideline development (4) success condition development 3) Buddhist leadership development guidelines had the most possibility and the most helpfulness.

Keywords: Buddhist Leadership Development Guidelines, Charitable School of Buddhist Temples

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหนึ่งที่ทำเนิการจัดการศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในการดำเนินกิจการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา พบว่าได้ประสบปัญหาต่าง ๆ อย่างมาก เช่น ด้านงบประมาณและการเงิน ซึ่งจำนวนเงินรายรับไม่พอกับรายจ่าย โรงเรียนส่วนใหญ่เก็บค่าธรรมเนียมในอัตราต่ำและบางโรงเรียนไม่เก็บค่าธรรมเนียม เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ยากจนประกอบกับโรงเรียนจัดการศึกษาเป็นการศึกษาสงเคราะห์แบบให้เปล่า ซึ่งการให้การอุดหนุนที่เป็นเงินจากรัฐบาลก็ยังไม่เพียงพอแก่การดำเนินกิจการโรงเรียนให้มีคุณภาพที่ดีได้ จึงทำให้คุณภาพทางการเรียนของนักเรียนยังต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาได้มีแผนพัฒนาและแก้ปัญหา คือ 1) ให้โรงเรียนจัดเก็บค่าธรรมเนียมการเรียนในอัตราที่เหมาะสม การให้การสงเคราะห์นักเรียนให้เป็นไปในรูปของการให้ทุนการศึกษา 2) ให้โรงเรียนจัดระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อช่วยการดำเนินงานของโรงเรียน 3) ให้กระทรวงศึกษาธิการออกระเบียบว่าด้วยการ ส่งเสริมและอุดหนุนเป็นกรณีพิเศษให้การแน่นอนและเพียงพอที่จะดำเนินกิจการของโรงเรียนได้อย่างมีคุณภาพ 4) ให้กระทรวงศึกษาธิการ จัดสรรงบประมาณสร้างอาคารเรียนในรูปวิทยาลัย สงเคราะห์และหรืองบประมาณสมทบสร้างอาคารและซ่อมแซมต่อเติมอาคารเรียน ในปัจจุบันโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ได้รับการพัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้าและเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพสูงขึ้นจากเดิมมาก โดยสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนได้ให้เงินอุดหนุน เพิ่มขึ้นจากเดิม โดยการอุดหนุนถึงร้อยละ 100 ตามแนวทางของบัตรอุดหนุนค่าเล่าเรียน ทำให้โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีหลักประกันความมั่นคง

ด้านการเงินจากรัฐบาลระดับหนึ่ง ปัญหาสำคัญของการบริหารงบประมาณของโรงเรียนการกุศลยังขาดความเชื่อมโยงในการวางแผนงบประมาณขาดประสิทธิภาพ ในการบริหารสินทรัพย์และเน้นการใช้จ่ายมากกว่าผลสำเร็จของงาน ดังนั้นจึงควรหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการนำระบบการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ที่ใช้ในการบริหารงบประมาณของภาครัฐมาปรับปรุง ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการบริหารงบประมาณของ โรงเรียนการกุศล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ การบริหาร งบประมาณสูงสุดเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน (สมัย ดอนแก้ว, 2560)

การดำเนินกิจกรรมขององค์กรที่จะนำไปสู่เป้าหมายอันเป็นความสำเร็จที่ได้กำหนดไว้นั้น ผู้นำองค์กรถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญลำดับต้นที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ “ผู้นำ” ถือเป็นคำที่แฝงนัยยะที่ซ่อนไว้ในหลายความหมาย และสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดผู้นำก็คือ “ภาวะผู้นำ” ซึ่ง สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2560) ได้ให้ความหมายของคำว่านี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า “ภาวะเป็นความสามารถในการนำ (Capacity or Ability to Lead) ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จของผู้นำ องค์กรประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำหรือมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล ตั้งแต่คุณลักษณะของผู้นำ (Traits) ความสามารถของผู้นำ (Ability) ทักษะของผู้นำ (Skill) แบบต่าง ๆ พฤติกรรมของผู้นำ (Behavior) ความสัมพันธ์ของผู้นำ (Relationship) อิทธิพลของผู้นำ (Influence)” จะเห็นได้ว่าการเป็นผู้นำนั้นจะต้องมีคุณลักษณะภายในของผู้นำซึ่งก็คือภาวะผู้นำ โดยเป็นคุณสมบัติภายในที่ผู้นำจะต้องสร้างขึ้นมาจากสำคัญหลายด้านด้วยกันจึงจะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้อย่างแท้จริง

พระพุทธศาสนาถือเป็นอีกหนึ่งระดับคิดที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำที่ควรจะเป็น โดยย้อนกลับมาพิจารณาที่ตัวพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้นำต้นแบบที่ชาวพุทธทั่วไปหรือแม้กระทั่งนักวิชาการบางส่วนให้การยอมรับในการนำของพระองค์คำสอนที่สะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับภาวะของผู้นำนั้นก็มีความเปรียบเทียบ ดังนี้ เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปคดเคี้ยว ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นทุกข์ เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชาตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข (พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับภาษาไทย, 2539) จากพุทธพจน์ที่ได้นำเสนอมานี้ทำให้เห็นภาพของผู้นำและภาวะผู้นำที่สำคัญซึ่งนั่นก็คือคำว่า “ธรรม” เพราะภาวะของผู้นำนั้นจะต้องประกอบด้วยธรรมอันเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญต่อการสร้างความสำเร็จในการนำและในสัปบุริสสูตรได้แสดงธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ 7 ประการที่สอดคล้องกับกระบวนการบริหารแบบ POSDCoRB (สมบูรณ์ ธรรมลังกา, 2556)

จากสภาพปัญหาของโรงเรียนการกุศลของวัดที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำและการบริหารงานของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดปัญหาที่มีลักษณะโยงใยกันเป็นทอด ๆ เช่น ความรักและความสามัคคีของคนในองค์กรนำไปสู่ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานจนส่งผลกระทบต่อการศึกษาของผู้เข้ารับการศึกษา ซึ่งปัญหาเหล่านี้ถือว่าเป็นประเด็นที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะทำการศึกษา การพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นประโยชน์ต่อภาพรวมขององค์กรและการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
- 2.2 เพื่อสร้างและประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
- 2.3 เพื่อประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

ตอนที่ 2 การสร้างและประเมินความเหมาะสมแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

ตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

โดยนำเสนอรายละเอียดแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

ภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา คือ (1) หลักอัตตาทิปไตย (2) หลักพรหมวิหารธรรม (3) หลักสัพปุริสธรรม (4) หลักโลกาธิปไตย (5) หลักกัลยาณมิตรธรรม (6) หลักสังคหัตถุธรรม (7) หลักธรรมาธิปไตย (8) หลักทศพิธราชธรรม และ (9) หลักอิทธิบาทธรรม (สัมฤทธิ์ กางเพ็ญ, 2560)

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ปีการศึกษา 2563 จำนวน 116 รูป/คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 90 รูป/คน การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้การเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970; บุญชม ศรีสะอาด, 2553) กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ ด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ที่มีค่า IOC 0.60-1.00 และนำแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่น นำไปทดลองใช้กับผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาจำนวน 26 รูป/คน ที่ไม่ใช่อำนาจกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.98

3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 90 ฉบับ และได้รับแบบสอบถามกลับคืน 90 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ตอนที่ 2 การสร้างและประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยดำเนินการจัดทำร่างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ผลการวิจัยจากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นข้อมูลในการร่างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาโดยนำด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ หลักสัพปุริสธรรม มาใช้เป็นประเด็นในการพัฒนา โดยแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) แนวทางการพัฒนา 4) เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนา

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 รูป/คน จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมร่างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดใน

พระพุทธศาสนาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) หาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 3 การประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ปีการศึกษา 2563 จำนวน 50 รูป/คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยนำแบบประเมินส่งถึงผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จำนวน 50 โรงเรียน จำนวน 50 รูป/คน ได้รับกลับคืนมา 50 โรงเรียน จำนวน 50 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

4.1.1 ผลการศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

ที่	ด้าน	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1	หลักอรรถาธิปไตย	4.62	0.25	มากที่สุด
2	หลักพรหมวิหารธรรม	4.56	0.27	มากที่สุด
3	หลักสัพปุริสธรรม	4.47	0.34	มาก
4	หลักโลกาธิปไตย	4.55	0.35	มากที่สุด
5	หลักกัลยาณมิตรธรรม	4.55	0.31	มากที่สุด
6	หลักสังคหวัตถุธรรม	4.58	0.31	มากที่สุด
7	หลักธรรมาธิปไตย	4.55	0.30	มากที่สุด
8	หลักทศพิธราชธรรม	4.54	0.28	มากที่สุด
9	หลักอิทธิบาทธรรม	4.61	0.34	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย		4.56	0.27	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 8 ด้าน คือ อรรถาธิปไตย พรหมวิหารธรรม โลกาธิปไตย กัลยาณมิตรธรรม สังคหวัตถุธรรม ธรรมาธิปไตย ทศพิธราชธรรม อิทธิบาทธรรม ระดับมาก 1 ด้าน ได้แก่ สัพปุริสธรรม

4.2 การสร้างและประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

4.2.1 ผู้วิจัยได้ยกร่างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยใช้ผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 เป็นประเด็นในการพัฒนา และผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 รูป/คน เพื่อให้ความคิดเห็นในการปรับปรุงแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตาม

แนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา แนวทางที่ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแล้วมีรายละเอียด ประกอบด้วย 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ของแนวทาง 3) แนวทางการพัฒนา 4) เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนา ในสาระสำคัญของแนวทางประกอบด้วย

1) หลักการและเหตุผล

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พุทธศักราช 2488 มีการจัดการเรียนการสอนแบบเดียวกับโรงเรียนสามัญทั่วไป โดยเน้นการมีจุดประสงค์มุ่งเสริมสร้างความริ่ใจในหลักธรรมที่นำไปสู่การกำกับ ควบคุม กาย วาจา ใจ ให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องมีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามกรอบคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเองและบุคคลอื่น มีจิตสาธารณะเป็นกุศลในการก่อสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม มีลักษณะของความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี สอดคล้องกับนโยบายแห่งรัฐ เพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า คุณภาพของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานการจัดการศึกษาของประเทศ

คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งมีอำนาจในการจัดการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา พร้อมกับการกำกับดูแลกิจการต่าง ๆ ภายในโรงเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเยาวชนที่เข้ารับการศึกษา โดยภาวะผู้นำเป็นศิลปะหรือกระบวนการความสามารถในการชักนำ จูงใจ มีอิทธิพลหรือการโน้มน้าวให้บุคคลในองค์การยอมรับและปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา การที่จะเป็นผู้นำที่ดี ที่มีความสามารถดี ต้องสร้างภาวะผู้นำให้แก่ตนเอง โดยเริ่มพัฒนาที่จิตใจของตน และยึดหลักธรรมในการบริหารงานปัจจัยพื้นฐานของภาวะผู้นำ คือ การนำ (Leading) ประกอบด้วย อำนาจ (Power) อิทธิพล (Influence) และการจูงใจ (Persuasion) ซึ่งการใช้อำนาจตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้นำควรยึดหลักการนำตนเอง (Self-Leading) ประกอบด้วยหลักอหัตถิปฏิบัติ หลักพรหมวิหารธรรม และหลักสัปปริสธรรม การใช้อิทธิพลตามแนวทางของพุทธศาสนา ผู้นำต้องให้ความสำคัญกับหลักการนำทีม (Team Leading) ประกอบด้วยหลักโลกาธิปไตย หลักกัลยาณมิตรธรรม และหลักสังคหัตถุธรรม ส่วนการจูงใจ ซึ่งเป็นการจูงใจให้เพื่อนร่วมงานทำงานด้วยความเต็มใจโดยไม่มีการบังคับนั้นนั้น ควรยึดหลักการนำองค์การ (Organization Leading) ประกอบด้วยหลักธรรมาธิปไตย หลักทศพิธราชธรรม และหลักอิทธิบาทธรรม

จากการศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา พบว่า ผู้อำนวยการโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีภาวะผู้นำตามแนวพุทธตามหลักธรรมทั้งหมดที่กล่าวมาอยู่ในระดับมากที่สุด ยกเว้นภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรมที่อยู่ในระดับมากเท่านั้น

หลักสัปปริสธรรม เป็นหลักธรรมที่ทำให้ความเป็นสัตบุรุษหรือเป็นคนดีมีคุณธรรม เป็นคนเก่ง ประกอบด้วย อัมมัญญา คือ ความรู้หลักธรรม หรือรู้จักเหตุ อุตถัญญา คือ รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล อตถัญญา คือ ความรู้จักตัวตนที่แท้จริง มัตถัญญา คือ ความรู้จักกาล รู้เวลาที่เหมาะสม กาลัญญา คือ รู้จักประมาณ ปริสัญญา คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม และบุคคลัญญา คือ รู้จักคนรู้จักเลือกคบหาบุคคล

การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร คือเป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญกับผู้บริหารในฐานะผู้นำขององค์กร ผู้บริหารควรได้รับการพัฒนาทั้งพัฒนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการพัฒนาตนเอง เพื่อให้สามารถนำหลักธรรมที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารโรงเรียน มีความสามารถในการครองตน ครองคน และครองงาน มีความเป็นมืออาชีพในการบริหาร ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพ สถานศึกษาและคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารให้เป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่งตามหลักสัพบุริสธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ แนวทางการพัฒนา และเงื่อนไขความสำเร็จ ตามรายละเอียดในเอกสารนี้

2) วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาให้เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีตามหลักสัพบุริสธรรม โดยมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

(1) อัมมัญญาตา เป็นผู้รู้จักเหตุ รู้ขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบกฎระเบียบต่าง ๆ และใช้เหตุผลในการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน

(2) อัถถัญญาตา เป็นผู้รู้จักผล มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการปฏิบัติงานและยอมรับผลของการกระทำนั้น

(3) อัถตัญญาตา เป็นผู้รู้จักตน รับรู้และเข้าใจตามความสามารถ ข้อดี ข้อด้อยของตนเองและองค์กร และพร้อมที่จะแก้ไขพัฒนาให้ดีขึ้น

(4) มัตตัญญาตา เป็นผู้รู้จักประมาณ รู้วิธีการบริหารทรัพยากรของสถานศึกษาที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด

(5) กาลัญญาตา เป็นผู้รู้จักกาล รู้จักจัดสรรเวลา และโอกาสในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม

(6) ปริสัญญาตา เป็นผู้รู้จักชุมชนเข้าใจสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อสื่อสารประสานงานได้อย่างเหมาะสม

(7) ปุคคัญญาตา เป็นผู้รู้จักตน เข้าใจและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและมอบหมายงานได้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ

3) แนวทางการพัฒนา

การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสัพบุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เป็นการดำเนินการพัฒนาร่วมกันของผู้บริหารโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

(1) การเสริมสร้างความตระหนักในสำคัญของหลักสัพบุริสธรรม

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาโดยหน่วยงาน

- หน่วยงานกำหนดนโยบายในการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

- หน่วยงานจัดหรือส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดอบรมสัมมนาเพื่อเพิ่มความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับหลักสัพบุริสธรรมและการใช้หลักสัพบุริสธรรมในการบริหารสถานศึกษา

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาด้วยตนเอง

- ผู้อำนวยการโรงเรียนทำความเข้าใจในหลักสัพบุริสธรรม โดยการศึกษาเอกสารตำราต่าง ๆ รวมทั้งการสนทนาร่วมกับผู้รู้ เช่น พระมหาเถระที่มีวัตรปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างในการวางตนให้เหมาะสมกับสมณสาธูป เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

- ผู้อำนวยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในองค์กรเกี่ยวกับค่านิยม วัฒนธรรมองค์กร บรรทัดฐานและแนวปฏิบัติในองค์กร

(2) การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาโดยหน่วยงาน

หน่วยงานกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัด ในพระพุทธศาสนาด้านการปฏิบัติตนตามหลักสัปปุริสธรรมและการใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารสถานศึกษา

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาด้วยตนเอง

ผู้อำนวยการโรงเรียนควรเปิดใจให้กว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็น ความรู้สึกของผู้ร่วมงานและการรู้จักปล่อยวางที่ถูกต้อง

(3) การวิเคราะห์ตนเอง

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาโดยหน่วยงาน

- หน่วยงานจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้อำนวยการโรงเรียนเกี่ยวกับวิธีการวิเคราะห์ตนเอง โดยอาจหาเครื่องมือ เช่น แบบประเมินตนเอง

- หน่วยงานจัดอบรมพัฒนาศักยภาพตามหลักสัปปุริสธรรม เพื่อให้ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความประพฤติตระหนักในหน้าที่ของตนเองเสมอ

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาด้วยตนเอง

- ผู้อำนวยการโรงเรียนวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของตนเอง ในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานโดยยึดหลักสัปปุริสธรรมโดยปราศจากอคติหรือเข้าข้างตนเอง

- ผู้อำนวยการโรงเรียนใช้กระบวนการวิจัยในการหาข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานโดยยึดหลักสัปปุริสธรรมของตนเองโดยผู้ให้ข้อมูลเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภายในภายนอกโรงเรียน

(4) การทำแผนพัฒนาตนเอง

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาโดยหน่วยงาน

- หน่วยงานจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้อำนวยการโรงเรียนเกี่ยวกับการทำแผนพัฒนาตนเอง

- หน่วยงานจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้เกี่ยวกับนโยบาย และวางแผนในการบริหาร

งบประมาณให้มีความเหมาะสม

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาด้วยตนเอง

- ผู้อำนวยการโรงเรียนจัดทำแผนพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบและมีเป้าหมายที่ชัดเจน การพัฒนาโดยอาศัยข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ตนเอง

- ผู้อำนวยการโรงเรียนมีความตระหนักไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนในการบริหารงบประมาณการใช้จ่ายงบประมาณให้เหมาะสมกับสถานการณ์

(5) การพัฒนาตามแผน

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาโดยหน่วยงาน

- หน่วยงานกำกับและดูแลให้ข้อคิดเสนอแนะในการนำแผนไปพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

- หน่วยงานจัดอบรมพัฒนากิจการจัดทำแผนงาน นโยบาย หรือโครงการให้เหมาะสมกับเวลาและโอกาส

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาด้วยตนเอง

- ผู้อำนวยการโรงเรียนปฏิบัติการพัฒนาตนเองตามแผนการพัฒนาตนเอง ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนและกำกับดูแลของหน่วยงาน

- ผู้อำนวยการโรงเรียนปฏิบัติตนตรงต่อเวลาเป็นแบบอย่างที่ดีในการบริหารจัดการเวลาให้เกิดประโยชน์กับสถานศึกษาสูงสุด

(6) การประเมินผลการพัฒนา

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาโดยหน่วยงาน

- หน่วยงานส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อำนวยการโรงเรียนประเมินผลการพัฒนาตนเองโดยใช้ข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาด้วยตนเอง

- ผู้อำนวยการโรงเรียนประเมินตนเองเป็นระยะ ๆ ระหว่างการพัฒนา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ตนเอง

(7) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาโดยหน่วยงาน

- หน่วยงานจัดกิจกรรมให้ผู้อำนวยการโรงเรียน โดยมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาตนเองและผลของการพัฒนารวมทั้งอุปสรรคข้อขัดข้องต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาต่อไป

- หน่วยงานคัดเลือกโรงเรียนต้นแบบในการบริหารโดยใช้หลักสี่ปฐิธธรรมและประกาศยกย่องให้รู้ทั่วกัน

วิธีการ/กิจกรรมที่พัฒนาด้วยตนเอง

- ผู้อำนวยการโรงเรียนหาโอกาสพบปะสนทนาธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อำนวยการโรงเรียนท่านอื่น ๆ อย่างไม่เป็นทางการ

4) เจือไนไขความสำเร็จของการพัฒนา

(1) ผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนามีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสี่ปฐิธธรรม

(2) หน่วยงานต้นสังกัดต้องมีส่วนร่วมสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการดำเนินงานของผู้อำนวยการโรงเรียนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

(3) ผู้อำนวยการโรงเรียนต้องสามารถจัดสรรเวลาในการศึกษาให้เหมาะสมกับภารกิจที่รับผิดชอบ เนื่องจากเนื้อหาของแนวทางการพัฒนาประกอบด้วยหลักการ กระบวนการซึ่งมีความจำเป็นต่อการพัฒนาภาวะผู้นำจึงต้องมีการศึกษาด้วยตนเองเพื่อให้เกิดความพร้อมต่อการฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนของการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4.2.2 ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางโดยการจัดกลุ่มสนทนา ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ สูการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะและผ่านการเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมของแนวทาง โดยแสดงข้อมูลทางสถิติ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียน การกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

การประเมินความเหมาะสมของแนวทาง	\bar{X}	S.D.	ระดับ
หลักการและเหตุผล	4.88	0.35	มากที่สุด
วัตถุประสงค์ของแนวทาง	5.00	0.00	มากที่สุด
แนวทางการพัฒนา	4.88	0.35	มากที่สุด
เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนา	4.88	0.35	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	4.89	0.32	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 รูป/คน พบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของแนวทาง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด หลักการและเหตุผล มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด แนวทางการพัฒนา มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนา มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

4.3 ผลการประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จำนวน 50 รูป/คน ประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทาง ได้มาซึ่งค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แสดงข้อมูลทางสถิติ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทาง ฯ

การประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทาง	ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
หลักการและเหตุผล	4.72	0.45	มากที่สุด	4.74	0.44	มากที่สุด
วัตถุประสงค์ของแนวทาง	4.84	0.37	มากที่สุด	4.84	0.37	มากที่สุด
แนวทางการพัฒนา	4.82	0.38	มากที่สุด	4.84	0.37	มากที่สุด
เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนา	4.88	0.33	มากที่สุด	4.89	0.31	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยรวมทุกองค์ประกอบมีผลการประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

5. สรุปผลและอภิปรายผล

จากการศึกษาและผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงนำผลการวิจัยมาอภิปราย ดังนี้

5.1 การศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

ภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาทั้ง 9 ด้าน คือ

- (1) หลักอรรถาธิปไตย (2) หลักพรหมวิหารธรรม (3) หลักสัพบุรีธรรม (4) หลักโลกาธิปไตย (5) หลักกัลยาณมิตรธรรม (6) หลักสังคหวัตถุธรรม (7) หลักธรรมาธิปไตย (8) หลักทศพิธราชธรรม และ (9) หลักอิทธิบาทธรรม พบว่าภาพรวม

อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด 8 ด้าน คือ ด้านหลักอรรถาธิบาย ด้านหลักอิทธิบาทธรรม ด้านสังคหวัตถุธรรม ด้านหลักพรหมวิหารธรรม ด้านหลักโลกาธิปไตย ด้านหลักกัลยาณมิตรธรรม ด้านหลักธรรมาธิปไตย ด้านหลักทศพิธราชธรรม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยมาก 1 ด้าน คือ ด้านหลักสัปปุริสธรรม อาจเป็นเพราะผู้อำนวยการโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ และส่วนใหญ่มีพรรษามาก มีข้อวัตรปฏิบัติเป็นที่น่าเชื่อถือเคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชน บวชเรียน ศึกษาหลักธรรมมานาน ซึ่งเป็นผู้ที่มีการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ซึ่งรวมทั้งการใช้หลักธรรมด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปริยัติกิจจาภิวัฒน์ (2559) ได้ศึกษาเรื่องการสร้างภาวะผู้นำของผู้บริหารกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า การสร้างภาวะผู้นำเพื่อพัฒนาผู้บริหารนั้นต้องนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน พัฒนาคณะ พัฒนางาน และสอดคล้องกับ สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2560) ได้วิเคราะห์เปรียบเทียบภาวะผู้นำจากศัพท์พระไตรปิฎกกับภาวะผู้นำตามจิตตะวันตกและได้สรุปความว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธจะมีพฤติกรรมของผู้นำอยู่ 3 แบบ ได้แก่ (1) แบบอรรถาธิปไตยหรือการครองตน (2) แบบโลกาธิปไตยหรือการครองคน (3) แบบธรรมาธิปไตยหรือการครองงาน

5.2 ผลการสร้างแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ได้แนวทางที่มีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการและเหตุผลของแนวทาง 2) วัตถุประสงค์ของแนวทาง 3) แนวทางการพัฒนา และ 4) เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนา ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดทั้งในภาพรวม และเมื่อจำแนกตามองค์ประกอบ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกระบวนการพัฒนาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการพัฒนาแนวทางโดยใช้ผลการศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ของหลักพุทธธรรม คือ หลักสัปปุริสธรรม ซึ่งได้จากผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 มาใช้เป็นประเด็นในการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับ พชร สันทัด (2562) ได้สรุปความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ กระบวนการวางแผนล่วงหน้าเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถและปรับปรุงพฤติกรรมของบุคลากรในการทำงานให้แก่บุคลากรนั้นโดยองค์กรเป็นผู้จัดขึ้นให้แก่บุคลากรในระยะเวลาที่จำกัดผ่านกระบวนการพัฒนาปัจเจกบุคคล เช่น การฝึกอบรมและกระบวนการพัฒนาองค์กร ทั้งนี้เพื่อดึงเอาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อเอื้ออำนวยต่อการช่วยองค์กรให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2560) หลักสัปปุริสธรรมถือเป็นธรรมของคนดี (Good Man) ที่ผู้นำใช้เป็นหลักในการฝึกหรือปฏิบัติตนเอง แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ความดีภายนอกและความดีภายใน กล่าวคือ ความดีภายนอก หมายถึง คุณธรรมที่กำหนดพฤติกรรมกรรมการบริหารตน คนและงานของผู้บริหารโดยหลัก 7 ประการ ในกรณีความดีภายใน หมายถึง คุณธรรมที่เกิดขึ้นภายในใจและเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของผู้บริหารที่พึงประสงค์ จึงทำให้ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบทั้งในภาพรวมและรายองค์ประกอบอยู่ในระดับมากที่สุด

5.3 ผลประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยรวมทุกองค์ประกอบมีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ได้พัฒนาขึ้นโดยใช้ผลการศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และนำหลักสัปปุริสธรรม มาเป็นประเด็นในการพัฒนาและมีวิธีการพัฒนาด้วยตนเองผ่านศาสนกิจและภารกิจประจำวันของผู้อำนวยการโรงเรียน พัฒนาโดยองค์กรให้เลือกปฏิบัติได้ตามความเหมาะสม และตามความสะดวกของผู้อำนวยการโรงเรียน

แต่ละรูป/คน โดยมีแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรมที่ชัดเจน มีลำดับขั้นตอนที่สามารถปฏิบัติได้ และที่สำคัญผู้อำนวยการโรงเรียนได้อ่านแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม อาจทำให้ผู้อำนวยการโรงเรียนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม จึงทำให้ผลประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธของผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยรวมทุกองค์ประกอบมีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนกร น้อยทองเล็ก (2556) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทภาวะผู้นำเชิงพุทธ ผลการศึกษาพบว่า การเป็นผู้นำที่ดีจะต้องเริ่มต้นที่ตนเองก่อนซึ่งจะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณความดี ความรู้ ความสามารถ จนเรียกได้ว่าเป็นแบบอย่างซึ่งทำให้เขาเกิดศรัทธา ศรัทธาเป็นเครื่องสร้างความมั่นใจ คือความมั่นใจในตัวผู้นำ ที่เชื่อว่าผู้นำจะเป็นบุคคลที่สามารถแก้ไขปัญหาได้ นำพาพวกเรา สู่จุดมุ่งหมาย และสามารถเข้ามาประสานงานกับตัวผู้นำภายใต้หลักธรรม คือ หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

6.1.1 ผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลควรปรับปรุงและพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธด้วยการฝึกตนเองและปฏิบัติตนต่อผู้อื่นเสมอ

6.1.2 หน่วยงานควรส่งเสริมสนับสนุนในการตัดสินใจ การกระจายอำนาจ ความรับผิดชอบให้กับผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลเพื่อให้มีการปฏิบัติงานในแนวทางใหม่ ผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลมีความกล้าในการคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ และร่วมกันรับผิดชอบเมื่อเกิดข้อผิดพลาด ร่วมกันหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นอย่างเปิดใจกว้าง โดยไม่มุ่งการตำหนิต่อเดือนหรือการลงโทษผู้ปฏิบัติงาน

6.1.3 ผู้อำนวยการควรตระหนักในการนำหลักธรรมตามแนวพุทธไปใช้ในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ให้กับตนเองอยู่เสมอ

6.1.4 หน่วยงานควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีนโยบาย การจัดโครงการหรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีในองค์กร และทำให้คนในองค์กรสามารถทำงานร่วมกันภายใต้ความขัดแย้งหรือความเห็นต่างโดยยึดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของงานโดยใช้หลักธรรมตามแนวพุทธ

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ผู้อำนวยการโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธกับผู้อำนวยการโรงเรียนที่ไม่ได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธเพื่อทำให้ทราบความแตกต่าง และนำผลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารโรงเรียนการกุศลที่มีประสิทธิภาพ

6.2.2 ควรมีการวิจัยสร้างนวัตกรรมหรือการแสวงหาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศในการสร้างภาวะผู้นำตามแนวพุทธ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

6.2.3 ควรศึกษาวิจัยการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างภาวะผู้นำตามแนวพุทธเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของหน่วยงานระดับนโยบาย

7. รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ธนกร น้อยทองเล็ก น้อยทองเล็ก. (2556). บทบาทภาวะผู้นำเชิงพุทธ. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 2(1), 1-6.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- เพชร สันทิต. (2562). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการทำงานในประเทศไทย ยุค 4.0. *วารสารอาชีวกรรมและ
ความปลอดภัย*, 1(1), 79-88.

- พระครูปริยัติกิจจาภิวัฒน์. (2559). การสร้างภาวะผู้นำของผู้บริหารกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ในภาคเหนือ. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 5(1). <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NBJ/article/view/253079/171858>
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมบูรณ์ ธรรมลังกา. (2556). รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัด เชียงราย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 15(2), 58-66.
- สมัย ดอนแก่น. (2560). รูปแบบการบริหารการกุศลภายในวัด จังหวัดสกลนคร. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการ แห่งแปซิฟิก*, 3(2), 12-22.
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง. (2560). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อภิชาดิการพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ

- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5th ed.). New York: Harper Collins.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.